

Дистанційний курс «Географія для вчителів» як складова безперервної географічної освіти

Репрезентовано дистанційний курс «Географія для вчителів» як необхідну складову безперервної географічної освіти. Наведено перелік тем, які входять у дистанційний курс, та завдань до виконання вчителями. Обґрунтовано переваги використання дистанційного курсу в межах підвищення кваліфікації вчителів географії.

Ключові слова: дистанційний курс, географічна освіта, підвищення кваліфікації вчителів географії.

У системі безперервної географічної освіти важливу роль відіграє підвищення професійної кваліфікації вчителів. Ознайомлення із сучасними тенденціями освітніх технологій та постійні нормативно-законодавчі зміни формують мотиваційні чинники до навчання та самовдосконалення.

У Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна долучились, крім підготовки фахових спеціалістів, до підвищення кваліфікації вчителів в очно-дистанційному навчанні, на курсах вчителів загальноосвітніх навчальних закладів різних типів і форм власності Харківської області за напрямом «Географія. Географія України».

Під час очного навчання є можливість використовувати в освітньому процесі сучасні інноваційні технології та застосовувати різноманітні наочні засоби навчання шляхом відвідування слухачами відповідних лабораторій.

До переліку заходів також належать:

– отримання належної картографічної підготовки фахівцями та ознайомлення із сучасними картографічними засобами навчання;

– використання сучасних авторських науково-практичних і методичних розробок викладачів факультету на основі семінарів, практичних занять, результатів проведення III (обласного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії, II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів – членів Малої академії наук;

– спілкування та консультування з членами журі III (обласного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії, II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів – членів Малої академії наук;

– здійснення освітнього процесу на базі Музею природи, Ботанічного саду університету. Репрезентація слухачам основних сучасних уявлень про геоінформаційні системи (ГІС) та пов'язані з ними поняття, визначені як обов'язкові для вивчення в межах уроків згідно з новою шкільною програмою з географії;

– практичне навчання та розуміння ГІС, можливості їхньої репрезентації учням.

Підвищення кваліфікації вчителів географії ЗНЗ, ЗВО I–II рівнів акредитації, що надають повну загальну середню освіту, здійснюється на базі Інституту післядипломної освіти та заочного (дистанційного) навчання Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна відповідно до чинних нормативно-правових документів, що визначають цей напрям діяльності.

Програма курсів підвищення кваліфікації вчителів географії реалізується у разі дотримання таких дидактичних положень:

- організація навчання має враховувати логіку пізнання;
- провідними змістовними елементами мають бути теоретичні узагальнення;
- перш за все мають застосовуватися активні методи навчання; перевага надається продуктивному характеру діяльності учасників освітнього процесу.

Програма передбачає розгляд освітніх проблем, особливостей навчання географії за варіативними програмами та курсами з географії, профільного навчання, а також навчання обдарованих дітей (табл. 1). Повноцінність підвищення кваліфікації забезпечується реалізацією як інваріантної, так і варіативної складових. Усього за тематичним планом – 210 годин (7 кредитів) [1].

Відповідно до навчально-тематичного плану, дистанційне навчання стосується саме професійного блоку (табл. 1). Під час очних занять слухачі (вчителі) отримують базові знання, які в подальшому поповнюють дистанційним курсом «Географія для вчителів», розрахованим на 120 навчальних годин. Його електронна адреса: <http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1413> [1]. Дистанційний курс містить лекції, навчальні посібники, презентації, завдання III (обласного) етапу Всеукраїнської учнівської олімпіади з географії, II (обласного) етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук та ін.

У професійному блоці, в частині А (табл.1), є низка тем, які розширено репрезентовані в дистанційному курсі, – інноваційні методи викладання географії, типи уроків географії, перевірка, контроль знань із географії й організація роботи з обдарованими учнями з географії, підготовка до турнірів, олімпіад та учнівських конкурсів.

Професійний блок навчальної програми включає розгляд інноваційних методів навчання та їхнє місце в структурі освітнього процесу з географії, визначення дидактичної сутності кожного методу навчання і можливості використання його в освітньому процесі. З урахуванням постійних змін і оновлення навчальної програми з географії розглядаються особливості методики викладання географії у 6–9 та у профільних класах.

На вимогу часу окремо розглянуто особливості методики викладання географії в умовах альтернативності здобуття середньої освіти.

Таблиця 1

Навчально-тематичний план

Назва блоку		Зміст навчального блоку	Усього	Лекційні	Семинарські	Практичні	Самостійна робота	Дистанційне навчання
Суспільно-гуманітарний	А	Установче заняття	1	—	—	1	—	—
		Філософія сучасної освіти	1	1	—	—	12	—
		Нормативно-правове забезпечення навчально-виховного процесу на уроках (заняттях) географії	2	2	—	—	—	—
	Усього за блоком		4	3	—	1	12	—
Психолого-педагогічний	А	Сучасні способи розвитку пізнавальної діяльності учнів (студентів)	—	—	—	—	—	—
		• Можливості розвитку пізнавальних процесів учнів (студентів)	1	0,5	—	0,5	5	—
		• Можливості розвитку способів опрацювання інформації учнями (студентами). Нейро-психологічні особливості засвоєння інформації	1	0,5	—	0,5	5	—
	Усього за блоком		2	1	—	1	10	—
Професійний	А	Інноваційні методи викладання географії	2	2	—	—	2	15
		Типи уроків географії	2	2	—	—	2	15
		Перевірка, контроль знань із географії	2	2	—	—	2	15
		Організація роботи з обдарованими учнями з географії. Підготовка до турнірів, олімпіад та учнівських конкурсів	4	2	2	—	4	15
		Використання інтерактивної дошки у процесі вивчення географії у школі	2	—	—	2	2	—
		ЗНО з географії	2	2	—	—	—	—
		Передбачено за планом:		14	10	2	2	12
	Б	Фізична географія та ландшафтознавство	2	2	—	—	2	5
		Картографія з топографією	4	4	—	—	4	15
		Географія України	6	2	—	—	6	25
		Україна і світове господарство	6	2	—	—	6	25
		ГІС у географії	6	2	—	4	4	15
	Передбачено за планом:		18	14	—	4	16	60
	Усього за блоком		32	24	2	6	28	60
А	Підсумкове заняття. Залікова робота	2	—	—	2	—	—	
Разом за навчальним планом		40	28	2	10	50	120	

Враховуючи утворення адміністративних громад, приділено увагу досвіду міських і сільських шкіл Харківської області у вивченні географії. На етапі очного навчання, а особливо – у результаті підвищення кваліфікації вчителів і відбувається обмін досвідом між вчителями.

Особливу увагу приділено організації роботи з обдарованими учнями з географії: відбувається підготовка до турнірів, олімпіад та учнівських конкурсів.

У сучасному світі вдосконалюються засоби навчання, особливо це стосується складової топографо-геодезичних робіт, тому в межах очного навчання вчителі знайомляться з новітніми топографо-геодезичними приладами, їхніми особливостями, характеристиками і принципами роботи (GPS-навігатори, електронні тахеометри, нівеліри, віддалеміри, контролери та ін.). Окрім того, вчителі отримують інформацію про застосування безпілотних літальних апаратів для проведення топографічних зйомок місцевості.

У професійному блоці, в частині Б (табл. 1), є низка тем, які розширено репрезентовані в дистанційному курсі, – це фізична географія та ландшафтознавство, картографія з топографією, географія України, Україна і світове господарство та ГІС у географії.

Поглиблюються знання і міститься інформація з такої тематики, як зональність та азональні чинники диференціації географічної оболонки, фізико-географічні процеси в межах ландшафтних зон, внутрішня енергія Землі, взаємодія зональності і секторності. Важливою є топографо-картографічна складова для розуміння не лише учнів, але й вчителів. Тому розглядаються елементи математичної основи карти. Приділено увагу масштабній кількості топографічних карт і планів, їхнім додатковим і допоміжним елементам. Безпосередньо важливою є інформація про особливості використання карт в освітньому процесі, з прикладами реалізації на уроках прийомів роботи з картою.

Починаючи з очного навчання, далі поглиблюються знання про історію розвитку геоінформаційних систем (ГІС), сучасну концепцію ГІС, про спільне і відмінне у ГІС і графічних редакторах. Набуваються практичні навички роботи з векторними та атрибутивними даними, засобами організації даних. У процесі вивчення цієї теми відбувається ознайомлення з видами баз геоданих, а саме: персональною, файловою та базою геоданих промислового рівня (*Enterprise geodatabase*). Після створення бази геоданих опановується додавання інформації в базу, а саме:

- додавання просторових об'єктів у *Feature Classes*;
- додавання атрибутів;
- налаштування доменів та підтипів;
- імпортування даних із зовнішніх джерел.

Отримавши уявлення про призначення та можливості бази геоданих, набувають знань та навичок моделювання власної бази геоданих за допо-

могою онлайн-графічного пакету *draw.io*. Далі опановують такі оптимізаційні інструменти, як просторовий і атрибутивний індекси, компресія та компактування бази геоданих.

У подальшому, після огляду можливостей застосування ГІС у різних напрямках сучасної географії, засвоєння поняття простого і складного аналізу в ГІС дає змогу вдосконалювати всі отримані знання в основному функціоналі ArcGIS для реалізації простого аналізу.

Найбільша кількість годин (25 годин) у тематиці дистанційного курсу припадає на тему «Географія України. Україна і світове господарство»: необхідність такого детального розгляду спричинена змінами в освітній програмі та, відповідно, – змінами в освітньому процесі. У 2016/2017 навчальному році вперше вивчався курс для 8 класу «Україна у світі: природа, населення», а у 2017/2018-му учні 9 класу вперше опановують курс «Україна і світове господарство».

Постійні зміни в статистичних даних про населення та розвиток господарства України потребують постійного оновлення інформації, що є можливим у межах дистанційної курсу.

Удосконалюються компетенції вчителів щодо прогнозування змін природних умов у зв'язку з господарським використанням території. Характеризується сучасна господарська освоєність території України як фактор зміни її природних умов. Розглядаються методика і складові для господарської оцінки природно-ресурсного потенціалу регіонів України. Як основу для розвитку третинного сектору господарства, а саме – сфери туристсько-рекреаційних послуг розглянуто природно-рекреаційний потенціал із виділенням регіонів України, які мають найбільші можливості для розвитку курортно-лікувальних і оздоровчих комплексів. Геоecологічні аспекти в дистанційному курсі пов'язані з розглядом проблем раціонального природокористування.

Для курсу «Географія: Україна і світове господарство» в 9 класі актуальною є інформація про економіку України та територіальну організацію галузей господарства. Визначено провідну роль промисловості у світовому міжнародному географічному поділі праці. Акцентовано увагу на сучасних тенденціях розвитку економіки та подано статистичні дані про зовнішньоекономічні зв'язки України. Для розвитку вторинного сектору економіки розглянуто принципові риси промислової політики та інвестиційної діяльності. У межах тенденцій сучасної світової економіки розглянуто глобалізаційні процеси, де виділено перспективні галузі, особливо – сфери послуг.

Дистанційне навчання відбувається протягом 4 тижнів, що включає самостійну роботу в online-режимі з дистанційним курсом. Згаданий етап завершується підготовкою презентації до захисту залікової роботи (виконання практичного завдання) та виконання контрольного тесту. У цей період слухачі курсів мають право отримувати індивідуальні консультації в чаті та форумі.

Важливо підтримувати зворотний зв'язок із вчителями під час дистанційного навчання, оскільки, за браком часу, вони працюють паралельно з освітнім процесом за місцем роботи, тому у кожного є можливість у вільний час працювати з дистанційним курсом і консультуватися з викладачем.

Сприяє активній роботі ще й те, що завдання контрольного тесту укладені відповідно до тієї інформації, що міститься в дистанційному курсі, – це безпосередньо дає змогу закріпити й перевірити свої знання. Практичне завдання у формі підготовки презентації допомагає заздалегідь підготуватися до захисту залікової роботи, а у разі зауважень – покращити її зміст. Дистанційний курс містить приклади щодо оформлення самої залікової роботи слухачів курсів та орієнтовний перелік тем.

Дистанційний курс «Географія для вчителів» вже багаторазово пройшов апробацію групами вчителів, які підвищували свою кваліфікацію, та покращувався з кожним зауваженням або пропозицією вчителів. Цей курс має відповідний сертифікат про визнання як навчально-методична праця (№ 96/2017 від 07.12.2017 р.).

Отже, використання дистанційного курсу «Географія для вчителів» як складової безперервної географічної освіти має, безумовно, низку своїх переваг: мобільність, сучасність інформації, доступність та інформативність. Він дає змогу вчителям географії якісно вдосконалити власні професійні компетенції, займаючись самоосвітою, а також скористатися новою, сучасною інформацією у вигляді лекцій, презентацій, навчальних посібників, статистичних щорічників та інших інформаційних джерел.

Література

1. Бендерезь Н. М. Дистанційна форма підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у Київській області: реалії, проблеми, перспективи / Н. М. Бендерезь, А. В. Борбіт // Народна освіта. – 2011. – Вип. 2 (14). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vipysku/14/index14.htm>.

2. Дистанційний курс «Географія для вчителів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dist.karazin.ua/moodle/course/view.php?id=1413>.

3. Зуева Н. К. Роль дистанционного обучения в системе повышения квалификации учителей географии / Н. К. Зуева // Проблемы непрерывного географического образования и картографии. – 2012. – Вып. 15. – С. 40–43.